

ridir. Abdülkâdir el-Bağdâdî Amr b. Ehem'in divanını, faydalandığı ve seçmeler yaptığı kaynaklar arasında zikrediyorsa da (bk. *Hizânetü'l-ede*, I, 21) bu divanın günümüze ulaşmadığı anlaşılmaktadır (bk. Sezgin, II, 199-200). Ancak başta *el-Mufaqqdaliyyât* olmak üzere muhtelif kaynaklarda yer alan 121 beyti Suûd Mahmûd Abdülcâbir tarafından neşredilmiştir (bk. *Şi'rû'z-Zibrikan b. Bedr ve Amr b. el-Ehem*, s. 79-101).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkidî, *el-Megâzî*, III, 973-980; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 206-213; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 294-295; II, 160-161; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 102; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 36, 41, 235; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, II, 528-529; Belâzûrî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 379; İbn Abdürrabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, II, 64-65; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-İstikâme), s. 123; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1969, III, 1163-1165; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 196; İbn Nübâte, *Şerhu'l-uyûn* (Safedî, *el-Gayşü'l-münseccem* içinde), Kahire 1305, I, 150-154; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), IV, 604; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-ede*, I, 21; Blachère, *Târîhu'l-ede*, s. 290; Sezgin, GAS, II, 199-200; Suûd Mahmûd Abdülcâbir, *Şi'rû'z-Zibrikan b. Bedr ve Amr b. el-Ehem*, Beyrut 1404/1984, s. 59-101; A. J. Wensinck, "Amr", *IA*, I, 412; a.mlf. — Ch. Pellat, "Amr b. al-Ahtam", *EF*² (Fr.), I, 463-464.

NURİ TOPALOĞLU

AMR b. HAMİK

(عمرو بن الحمق)

Amr b. el-Hamîk b. Kâhîl
(Kâhîl) el-Huzâî
(ö. 51/671)

H. Osman'ı şehid edenlerden biri.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Medine'ye giderek müslüman oldu; Hz. Peygamber'in sohbetlerine katıldı ve ondan hadis rivayet etti. Bu hadislerden dördü *Müsned*'de yer almıştır (V, 223-224). Hz. Peygamber'in vefatından sonra Şam, Kûfe ve Mısır'ı dolaştı. Hz. Osman'ın şehid edildiği hadisede elebaşı olarak yer aldığı için halifenin evini kuşatanlara "Amr b. Hamîk'ın askerleri" denmiştir. Kuşatmadan sonra eve giren ve halifeyi şehid eden dört kişiden biridir. Kendi ifadesine göre elindeki kesici aletle halife dokuz defa vurmuş, bu darbelerden üçünü Allah rızası için, geri kalanını da ona duyduğu kin ve öfke sebebiyle indirmiştir. Daha sonra Hz. Ali'nin taraftarları arasında yer alarak Cemel, Sıfîn, Nehrevan savaşlarına katıldı. Muâviye döneminde Hz. Osman'ın öldürülmesiyle ilgili olarak takibata uğradığı

için Musul'a kaçtı. Ölümüyle ilgili olarak, dağda saklandığı mağarada bir yılının sokmasıyla zehirlendiği veya bu mağarada yakalanıp Muâviye'ye getirildiği ve Hz. Osman'a kısas olarak vurulan darbeler sırasında öldüğü yahut yakalanıp götürülürken yarı yolda korkudan can verdiği ve başının kesilerek Muâviye'ye gönderildiği şeklinde çeşitli rivayetler zikredilmektedir. Diğer bir rivayete göre ise onu Muâviye'nin Musul âmili olan yeğeni Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem katletmiştir. Bazı kaynaklarda 50 (670) yılında öldüğü de kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 223-224; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 65, 74; VI, 25; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 235, 306; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 372, 373, 393, 394; V, 265; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 523-524; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 179, 477; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, IV, 217-219; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 532-533; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 23-24.

AHMET ÖNKAL

AMR b. HÂRİS

(عمرو بن الحارث)

Ebü Ümeyye Amr b. el-Hâris
b. Ya'kûb el-Ensârî
(ö. 148/765)

Mısır müftüsü diye tanınan
hadis hâfızı.

90 (708-709) yılında Medine'de doğması sebebiyle Medenî, meşhur sahâbî Sa'd b. Ubâde'nin oğlu Kays'ın mevlâ* sı olduğu için de Sa'dî nisbeleriyle anılır. Abdullah b. Abbas'ın torunu ve Halife Mansûr'un amcası olan Emîr Sâlih b. Ali, çocuklarına muallimlik etmesi için onu Mısır'a götürdüğü ve orada yerleşip kaldığı için de Mısır nisbesini almıştır. İlk zamanlar fakir iken bu görevi sebebiyle sonraları servet sahibi olup refaha kavuştu.

İbn Şihâb ez-Zühri, Katâde b. Diâme, Rebîatürr'e'y, Hişâm b. Urve gibi birçok muhaddisten hadis öğrendi ve çok geçmeden meşhur bir muhaddis oldu. Hocaları Katâde ve Bükeyr b. Abdullah ondan hadis rivayet ettiler. Ayrıca yaşça kendisinden büyük olan Mücâhid b. Cebr ve Sâlih b. Keysân'dan başka Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd'a da hadis rivayet etti. Talebesi meşhur muhaddis Abdullah b. Vehb, 370 hocadan hadis rivayet ettiğini, fakat bunların arasında Amr b. Hâris'ten daha güçlü hâfızaya sahip birini görmediğini söylemekte, hocasının bu emsalsiz hâfızasını her gün üç hadis ez-

berlemesine bağlamaktadır. Ebû Hâtim er-Râzî de onu devrinin hâfızası en güçlü muhaddisi diye tanıtmaktadır. Mısırlı muhaddisler arasında Leys b. Sa'd'dan sonra geldiği kabul edilen Amr'ın hadisleri hakkında Ahmed b. Hanbel müsbet görüşe sahip değil ise de o umumiyetle sika* bir muhaddis olarak bilinmektedir.

Hadisteki otoritesinin yanı sıra güzel konuşmasıyla da tanınan Amr b. Hâris geniş bir kültüre sahipti. Bir yere giderken saf bağlayıp yolunu bekleyen halk Kur'an, hadis, fıkıh, şiir, Arap dili ve hat-ta hesaba dair problemlerini ona sorarlardı. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Amr b. Hâris'in fıkıh kültürünün genişliğine işaret eden hocası Rebîatü'r-Re'y, o yaşadıkça Mısır'da fıkıhın kaybolmayacağını söylemiştir. Amr b. Hâris Mısır'da vefat etmiştir. Mısır tarihine dair eseri günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, VI, 320-321; *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 225-226; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 187; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, I, 183-185; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 349-353; a.mlf., *Mizânü'l-îtidâl*, III, 252; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 14-16; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 300; Sezgin, GAS, I, 343.

M. YAŞAR KANDEMİR

AMR b. HAZM

(عمرو بن حزم)

Ebü'd-Dahhâk Amr b. Hazm b. Zeyd
el-Ensârî el-Hazrecî
(ö. 53/673 [?])

H. Peygamber'in
Necran'a muallim ve zekât memuru
olarak gönderdiği sahâbî.

On beş yaşında iken katıldığı Hendek Savaşı'ndan önceki hayatı hakkında bilgi yoktur. Bundan sonra yapılan bütün savaşlara iştirak etmiştir. Hatta Tebük Seferi'nde Hz. Peygamber hakkında, "Peygamber olduğunu, gökten haber verdiğini iddia ediyor, ama kayıp devesinin nerede olduğunu bilmiyor" diye söz eden münafığı, grup kumandanı olan kardeşi Umâre b. Hazm'e haber vermiştir. Hicretin onuncu yılında Hâlid b. Velîd'in aracılığıyla müslüman olan Necran'daki Hâris b. Kâ'b oğullarına Hz. Peygamber Amr b. Hazm'i âmil* olarak göndermiş, dinî esasları, Kur'an'ı öğretmek ve zekât toplamakla görevlendirmiştir. Orada yapacağı işleri belirten bir de tâlimatname yazdırıp kendisine vermiştir. Bu tâlimatnamede dinin emirleri ve yasaklarıyla zekât, diyet ve cezaî

konular yer almıştır. Hz. Peygamber'in vefatında Amr Necran'da bulunuyordu. Esved el-Ansî'nin İslâm'dan ayrılıp peygamberlik davasına kalkışmasına bizzat şahit olmuştur. Hz. Osman'la kapı bir komşu olan Amr b. Hazm, Osman'a karşı ayaklananlara evinin kapısını açmış, halifeyi şehid edenler onun evinden öbür tarafa geçmişlerdir (bk. Taberî, IV, 383, 393). Oğlu Yezîd'e biat edilmesini isteyen Muâviye'ye de şiddetle karşı çıkmıştır.

Kendisinden oğlu Muhammed, karısı Seved bint Hârise, Nadr b. Abdullah es-Sülemî ve Ziyâd b. Nuaym el-Hadramî hadis rivayet etmişlerdir. Onun vasıtasıyla nakledilen hadisler Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen*'leriyle İmam Mâlik'in *el-Muvaṭṭa'*nda ve İbn Hibbân'ın *Şaḥîḥ*'inde yer almıştır.

Ailesine Hz. Peygamber tarafından zehirli hayvan sokmasına karşı, ayrıca nazar ve kulak ağrısı için nefes etme (ruk-ye) izni verilen Amr'ın Hz. Ömer devrinde vefat ettiği ileri sürülmüşse de, Yezîd'e biat edilmesi hususunda Muâviye'ye karşı çıktığı dikkate alınırsa, 51-54 (671-684) yılları arasında öldüğüne dair rivayetler kuvvet kazanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, III, 1010; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 241-243; III, 70; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 267; III, 486; V, 69; Belâzûrî, *Fütûḥ* (Rıdvân), s. 80-81; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), III, 128-130, 228; IV, 383, 385, 393; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 517; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 496; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, IV, 214; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 532; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 20-21; *Tecrid Tercemesi*, V, 55-56; XII, 87; M. Âsım Köksal, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1981, X, 42-57.

SELMAN BAŞARAN

AMR b. HUREYS

(عمرو بن حريث)

Ebû Saîd Amr b. Hureys
b. Amr el-Kureşî el-Mahzûmî
(ö. 85/704)

Kûfe'de yerleşen ilk Kureyşli sahâbî.

Hicretten yaklaşık iki yıl önce veya Bedir günü doğduğuna dair rivayetler vardır. Ancak, Medine'de Hz. Peygamber'in, elindeki okla bir ev yeri çizdikten sonra ona, "Bunu sana veriyorum" (Ebû Dâvûd, "Hârâc ve İmâre", 34) dediği dikkate alınırsa, o zaman yaşının pek de küçük olmadığı anlaşılar. Babası ve kardeşi Saîd de sahâbîdir. Kureyş'in bir kolu olan Benî Mahzûm kabilesine nisbet edilerek el-Mahzûmî diye anılır. Hz. Pey-

gamber, çok küçük yaşta huzuruna getirilen Amr'ın başını okşamış, alışverişinin bereketli olması için dua etmiştir. Bu dua bereketiyle Amr daha sonraları yerleştiği Kûfe'nin en büyük zenginlerinden biri olmuştur. Kûfe kurulduktan hemen sonra oraya göç eden Amr, Kûfe Mescidi yanında bir taraftan ibrişim ve elbise ticaretinin, öte yandan dinî ve edebî sohbetlerin merkezi olan büyük bir bina yaptırdı. Emevîler'in Irak valisi Ziyâd b. Ebû Süfyân, kışı geçirmek üzere Basra'ya gittiğinde yerine Amr'ı vekil bırakırdı.

Amr b. Hureys ticaretin yanı sıra hadis rivayetiyle de meşgul olmuştur. Doğrudan Hz. Peygamber'den, ayrıca Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali, İbn Mes'ûd ve kardeşi Saîd'den rivayetleri vardır. Kendisinden başta oğlu Ca'fer olmak üzere Kûfe hadis ekolünün tanınmış muhaddisleri rivayette bulunmuşlardır. Rivayetleri *Kütüb-i Sitt'e*'de ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde (IV, 306-307) yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 306-307; Ebû Dâvûd, "Hârâc ve İmâre", 36; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 23; Buhârî, *et-Târîḥu'l-kebir*, VI, 305; İbn Hibbân, *Meşâḥîr*, s. 46; a.mlf., *Kitabü's-Şikât*, Haydarâbâd 1393-99/1973-79, III, 272; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 213-214; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 417-419; a.mlf., *Tecridü esmâ'i's-şahâbe*, Kahire 1971, I, 404; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), IV, 619; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 17; Wensinck, *Mu'cem*, VIII, 209.

MÜCTEBA UĞUR

AMR b. KAYS el-MÜLÂİ

(عمرو بن قيس الملائى)

Ebû Abdillâh
Amr b. Kays el-Mülâî
(ö. 146/763)

İlk devir Kûfe muhaddis ve sûfilerinden.

Kûfe'nin beş büyüğünden biri olarak tanınır. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Dokumacılik yaptığı için Bezzâz, çarşaf sattığı için de Mülâî lakabı ile meşhur oldu. Süfyân es-Sevrî'yi yetiştirdi. Hayatını zikir, ilim, ibadet ve mezarlıklarda ağılamakla geçirdiği rivayet edilir. Vefat yeri hakkında kaynaklarda farklı bilgiler (İran, Şam, Sicistan, Kûfe, Bağdat) bulunmaktadır. "Nefsinle meşgul olduğunda insanları, insanlarla meşgul olduğunda da nefsinin unutursun" diyen Amr'ın *abdal**lardan olduğu söylenir. Ebû İshak es-Sebîl, Semmak b. Harb, Atıyye el-Avfî, Atâ b. Ebû Rebâh ve İkrî-

me gibi tâbiilerden rivayette bulunmuş. Bağdat'a gittiğinde Ahmed b. Hanbel ile görüşerek güvenini kazanmıştır. Süfyân es-Sevrî, Ebû Hâlid el-Ahmer ve Muhâribî kendisinden hadis rivayet etmiş, sayıları fazla olmayan bu hadisler *Şaḥîḥ-i Müslim* ile dört meşhur *Sünen*'de yer almıştır. Buhârî ise onun rivayetlerine *el-Edebü'l-müfred*'inde yer vermiştir. Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtim er-Râzî ve Nesâî güvenilir bir râvi olduğunu söylemişlerdir. Zâhid ve muhaddis vasfının yanında *kârî** olarak da tanınmıştır. Kıraattaki hocalarından biri Âsım b. Behdele'dir. Süfyân es-Sevrî ona büyük değer verir, adını hürmetle anar, Kur'an okumayı ve dinî bilgileri ondan öğrendiğini söylerdi.

BİBLİYOGRAFYA :

el-Cerḥ ve't-ta'dîl, VI, 254-255; Sülemî, *Tabakât*, s. 68; Ebû Nuaym, *Ḥilye*, V, 100-108; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, III, 124-126; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 250-251; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 92-93.

İRFAN GÜNDÜZ

AMR b. KÜLSÜM

(عمرو بن كلثوم)

Ebû'l-Esved (Ebû Abbâd) Amr b.
Külsüm b. Mâlik
(ö. 584 veya 600 m.)

Muallaka şairlerinden.

Irak topraklarında bulunan Tağlib kabilesinin Cüşem koluna mensuptur. Babası Araplar'ın tanınmış süvarilerinden Külsüm b. Mâlik, annesi ise Arap şairlerinden Mühelhil b. Rebia'nın kızı Leylâ'dır. Kaynakların müstereken kaydettiğine göre daha on beş yaşında iken kabile reisi olan Amr Arap yarımadası, Şam, Irak ve Necid'de dolaştı. Bulunduğu bölgelerde gösterdiği cesaret ve kahramanlıklarla tanındı. Bu sebeple, "Amr b. Külsüm'dan daha atılgan" (أفك من عمرو بن كلثوم) sözü Araplar arasında darbimesel haline geldi. Son derece gururlu olan Amr'ın Hîre Hükümdarı Amr b. Hind'i öldürdüğü de bilinmektedir. Rivayete göre bu olay şöyle cereyan etmiştir: Amr b. Külsüm, Bekr ve Tağlib kabileleri arasındaki bir anlaşmazlığın halli için Hîre Hükümdarı Amr b. Hind'i ziyarete gelmiş, bu münasebetle inşad ettiği bir kasidesinde şair, hükümdara Bekr kabilesine yakınlık göstermekten sakınmasını tavsiye etmiş, hatta bu hususta tehditkâr bir ifade kullanmıştır. Buna kızan Amr b. Hind, kendisine arz edilen meselede Bekr kabilesi lehinde hüküm vermişti. Amr b.